

Naša životna borba.

Napisao nadrabrin **Dr. Hinko Urbach**, Zemun.

Životna je borba Jevrejina teža od borbe kojega god drugog čoveka. Ali nije dosta, da se za to pitanje interesuju naši ljudi, kojih se u prvom redu tiče, nego treba, da se tu zainteresuju i naše žene. Jer su nam one najbolje pomoćnice u toj borbi, bez kojih bi svako naprezanje ostalo uzaludno. A bez uspeha u životnoj borbi nema ni haljina, niti nakita, ni zabave, niti razonode, niti išta, što žene obično interesuje. Ali i inače smatram, da naše žene imaju dosta ozbiljnosti i interesa i za ozbiljnija razlaganja o pitanjima, koja zasecaju u bit i suštinu našega života.

Da sam im htio laskati, mogao bih reći, da je žena najgenijalnije stvorenje, da bež žene ne bi bilo života na zemlji, niti lepote, draži, miline i poezije, ni obitelji, ni deteta, niti ljudskoga društva. Ali žene same znaju, da niti bez ljudi ne bi svega toga bilo. Takovo preterivanje mogle bi smatrati omalovažavanjem njihovog mentaliteta. A jevrejskoj ženi ne treba laskati, jer ona ima i dovoljno istinitih vrlina. A obadva su pola upućeni jedno na drugo. Ne samo kod zabave i razonode, ne samo u nežnoj ljubavi i na poetičkoj strani života, nego i u ozbiljnom radu i u životnim borbama. Biblija veli (I. M. 2. 18) da nam je žena pomoćnica, a rabini su primetili (Jeb. 63 a), da nam je ona pomoćnica, ako to zaslužujemo, ali protivnica, ako se ne pokazujemo vrednima njene pomoći. A pošto smo mi Jevreji uvek bili idealni supruzi, to se nadamo, da i od naših žena zaslužujemo, da nam budu verne saradnice u životu. Stoga se obraćam i na naše gospođe, jer je naša borba za život postigla svoj vrhunac, gde naše sile malaksavaju i gde smo upućeni na ovu moćnu pomoćnu četvu, koju predstavljaju naše mile žene, bez koje ne bismo mogli dalje, pa kamo li da stignemo do konačne pobeде!

Bez borbe nema života. Ali ako se i svaki čovek bori za opstanak, za napredovanje, za životna blaga, za položaj u društvu, za čast i priznanje, za slobodu i za ideale naroda i čovečanstva, ipak je borba Jevrejina uvek teža, skopčana sa nesrazmerno više muka i napora, te sa trošenjem više živih energija — samo zato, što je Jevrejin i što na svome putu nailazi na tako velike i često nesavladljive zapreke i poteškoće, koje za celi ostali svet oko nas ne postoje. Jevrejin mora najbolje sile svoje potrošiti na odstranjivanje, ili savlađivanje tih vanjskih zapreka, koje

ne leže u nama samima, koje nam samo mržna, zavist, zla volja i predrasuda naše okoline bacaju pred noge. Za prosečnog Jevrejina je to jedna nesavladljiva rabota, koja mu istroši živce i pod kojom na kraju mora posrnuti. Samo najtalentiraniji i najotporniji među nama postižu svoje životne ciljeve. Ali i oni ih samo kroz kratko vreme mogu uživati, jer ta užasna i nadčovečna borba nas smoždava prije vremena i uništava telesne i duševne snage naše. To je tragika pojedinaca kod nas, ali ujedno i tragika celoga naroda našega. Jer užasna individualna borba svakog pojedinca toliko nam najboljih snaga apsorpira, da nam i pored najbolje volje nedostaje dovoljno vremena i mogućnosti, da se u onoj meri posvetimo radu na narodnom i općem dobru našega Jevrejstva, kako bi to u istinu trebalo.

Pa kako da tomu zlu priskočimo? Poteškoće životne borbe smanjiti ne stoji u našoj moći. S njima se borimo od vekova, a uvek smo ih znali prebroditi. Sama borba učinila nas je sposobnijima za borbu i razvila je u nama invenciju, živahnost duha i otpornu snagu našu. Sama borba, kako god ona bila teška, ne bi još bila za nas nesreća. Ali je nesreća, da se naša otporna snaga danas sve više i više slabi i umanjuje. I to s razloga, što nam danas ne dostaje uverenje, da li je i potrebno ono naše nadčovečno naprezanje kao Jevreji. A i onaj, koji se ne može odlučiti na taj sudbonosni korak, da svoj narod izdaje i da sa sebe zbaci onaj teret Jevrejstva, ipak se samo sa pola snage bori, bez vere i oduševljenja. Pa zato mu je Jevrejstvo i teret, koji mu smeta, te mu ne da, da razvije sve snage svoje. Dok su stari naši puni vere i ljubavi snažno koračali napred i sa lakoćom pobeđivali i u mnogo težim prilikama. S toga smo imali u prošlosti i javne radnike, čiji nam slavni uzori svetle u slavnoj historiji našoj. Pa treba opet osnažiti staru veru u nama, a ako to u nama samima nije više moguće, barem u deci našoj. Jer je vera u sebe i u narod svoj neiscrpivi izvor energije, koji nam jedino može pomoći u borbama budućnosti.

Gledajmo u prvom redu, kako je teška današnja borba već kod naše dece i omladine. Jevrejsko dete kod nas nema ni pojma, kako su sretna srpska, mađarska, ili nemačka deca, koja polaze svoju vlastitu narodnu školu, gde je sve u skladu sa narodnim osećajima, tradicijama i idealima, koje su u rođenoj kući svojoj sa materinskim mlekom usisali, i koji se i dalje slobodno i skladno mogu razvijati u vlastitoj školi, u toplim zracima ljubavi i razumevanja učitelja iste krvi i istoga porekla! A kako je tuđa i neprirodna već i sama atmosfera u jevrejskoj kući, u kojoj bi jevrejsko dete moralo uhvatiti čvrstog korena! Današnja je jevrejska kuća nešto polovično i nepotpuno. Jer jevrejska nije više — a srpska ne može da postane. Manje ili više odnarođena, ne pruža ona više detetu onih jevrejskih ideala i tradicija, koje su i roditelji sami odbacili. Jevrejsko dete u mnogo slučajeva ne bi ni znalo, da je ono jevrejsko, da ga ne bi potsetile pakosne psovke

i zajedljive primedbe nekih drugova, ili učitelja na njegovo Jevrejstvo. Tako je mnogo puta prvi i trajni utisak Jevrejstva nanj mučan i ponizujući i budi u njemu, ili inat, ili prezir prema zajednici, čiji je član, ali s kojom ga ništa uzvišenijega ne veže. Zar je onda čudo, da se takova omladina i sama smatra inferiornom, pa da se i sama požuri, da prvom prilikom sa sebe zbacii traga svoga Jevrejstva?

A to je sveta zadaća naših žena, da stvore u našim kućama: onu tradicionalnu atmosferu prave pobožnosti, uzvišenih tradicija: i jevrejskog duha, onu harmoniju duše, ljubavi, istine, lepote i plemenitosti. A nemojte potcenjivati duboki etički značaj obrednog života u jevrejskoj kući! To će uvek ostati savremeno! Jer nas uči na nesebično delanje, na vršenje dužnosti, na vršenje takih radova, koji nedonašaju neposredne koristi, ali nam duboko ulevaju u dušu osećaj nerazrešive pripadnosti našem narodu. A to nam čeliči veru i otpornu snagu i osnažuje nam i decu za borbu: života.

U psalmima (105,15) nalazimo jednu rečenicu, koja ovako glasi: „Ne dirajte u moje pomazanike i ne vredajte proroke moje!“ A rabini u Talmudu (Šab. 119 b) tumače taj stih, da se tu pod „pomazanicima“ (ili „mesijima“) razumevaju deca naša, i pod „prorocima“ rabini i učenjaci. Rabini vam ovim tumačenjem savetuju, da čuvate veru u nežnim dušama dece vaše. Nemojte nas rabine vredati time, da smo mi neki nesavremeni nazadnjaci! Prastara je vera naša večna i preživeti će sve pokrete promjenljivih moda, kao što je i Bog večan i nepromenljiv. A deca su naša oni pomazanici božji, naše mesije i spasitelji našega naroda od svega zla današnjice, ako im ne kvarimo andeoske, idealne dušice materialnim shvaćanjem naše depravirane današnjice!

Jedan drugi stih u psalmima (8, 3) veli: „U ustima male dece i one, koja sisaju, utemeljio si snagu protiv neprijatelja svojih, da bi nestalo neprijatelja i osvetnika“. To znači, da je moć detinjske duše neograničena. Ona veže majku nerazrešivim vezama za dete, još pre nego što je ono progovorilo. A Vi majke, ne prekidajte ove božanske veze profanisanjem i unašanjem niskog i trivialnog shvaćanja svakidašnjice! Jer je ta veza osnova jevrejskog morala i jer se preko majke veže dete za celu jevrejsku zajednicu. Jevrejin treba da vrši 613 verskih propisa, od kojih je samo jedan malen broj obavezan za jevrejsku ženu. Ove su naime oproštene od mnogih obreda, jer — kako rabini vele — one imaju tu svetu dužnost, da decu otpremaju za školu. Ne samo time, što ih oblače, što ih snabdevaju knjigama i užinom, nego i time, što im daju još pre polazjenja škole onu duhovnu spremu, koja je jedino dar jevrejske majke. A duh jevrejskog deteta ima svoj upliv i svoje blagotvorno delovanje i natrag na roditelje, koji će od njega i sami postati boljim, plemenitijim, pobožnijim i u svakom pogledu vrsnijim Jevrejima. Svetlost, kod kojeg dete svakog večera kod kuće pravi školske zadaće svoje, rasvetljuje celu kuću. Pri-

mer je deteta isto vaspitno sredstvo za starije i za same roditelje, što je primer starijih za dete. Dete stostruko vraća svaku zraku ljubavi, dobrote i plemenitosti svojoj okolini. To je velika moć detinjske duše, koja je kadra, da preporodi i ceo narod svoj.

Razume se, da ta jevrejska duša, usađena detetu od jevrejske majke, samo u jevrejskoj se okolini može pravilno razvijati: u jevrejskoj školi i jevrejskoj sredini, koju smo mu dužni stvoriti, i pod cenu najvećih žrtava!

A šta da kažemo o mukama onoga jevrejskog deteta, koje ne može biti primljeno u školu radi nepravednog zakona, ili si-dedžijske prakse „Numerus claususa“, u zemljama, gde to ruglo svake kulture postoji? A ta je nepravednost uperena isključivo na Jevreje i ne tišti nikoga, sem jevrejske omladine! Koliko muka muči to jevrejsko dete, koliko žrtava podnaša u najnežnijoj mladosti, koliko gladi mora pretrpeti u tuđini zato, što je žedno znanja i nauke, koje mu uskraćuje rođena zemlja njegova! Takova se deca moraju potucati po tuđim zemljama, raditi i zarađivati i napeti svu snagu svoju, da bi pored teške borbe za život mogli i učiti, i to u ranoj mladosti, kad im je tako potrebno toplo gnezdo roditeljske kuće, da bi pravilno razvili telesne, duševne i moralne sile svoje. To je užasno mučeništvo, koje omladina ni jednog drugog naroda ne mora pretrpeti.

A kad naša omladina odraste i hoće, da si osnuje svoje vlastito gnezdo i svoje ognjište, opet stoji ona pred teškom i krupnom borbom za izvor bračnoga para svoga. Svakomu je poznato, da su karakterne i kulturne osobine, duševnost i pitomost izabranika od presudne važnosti po sreću u braku. A to znači, da Jevrejkin samo sa Jevrejkom može biti trajno sretan, jer samo harmonički mentalitet njihov je podesan za odgoj i vaspitanje novog jevrejskog naraštaja. Ali jevrejski mladić, koji si traži jevrejsku ženu, i jevrejska devojka, koja se hoće udati za Jevrejina, stoje oboje pred teškim problemom usled preimućstva nejevrejske okoline, u kojoj se mi gubimo. Ne mislim, da ne bi bile jevrejske devojke isto tako lepe i primamljive kao druge, ili da jevrejski mladići ne bi bili od istih vrlina kao ostali. Naprotiv, sam uverenja, da su naše žene — za nas barem — lepše, bolje, dražesnije i milije od drugih! A isto tako, da ni naši mladići ne zaostaju od ostalih u ničemu. A ipak se oni danas tako teško spajaju za život, i mešoviti su brakovi tako česti postali, da je to već za zdvajati o budućnosti našega naroda. Jer da se ne varamo: u mešovitom braku su naši za nas izgubljeni — najkasnije u drugom pokoljenju. Jer tu deluje vreme protiv nas, kao i heterogene mase naše okoline. Jer prirodni zakoni o privlačenju telesa među sobom važe i za narode: veće mase privlače sitnije i manje se gube u većima. To je za nas žalosna, ali prirodna i razumljiva stvar. Moramo si naime predočiti, da nas Jevreja nema niti pola procenta celoga stanovništva u državi. Jevrejski mladić vidi oko sebe 199 raznih lepotica Srпкиnja, Hrvatica, Nemica ili Mađarica,

i to na izbor plavih, smeđih i crnomanjastih, dok mu pođe za rukom, da naide na jednu jedincatu jevrejsku devojkicu, koja baš ne mora biti uvek jedna od najlepših! A isto se tako i jevrejski mladići gube u nejevrejskom društvu. Dokle je jevrejska omladina tražila rasonodu isključivo, ili bar pretežno, u jevrejskom društvu, bila je stvar drugačija. Centrifugalne sile nisu prevladale, ier nam je težište uvek ostalo u jevrejskom krugu. Ali taj je krug danas razbijen i ne postoji više. I sve se težnje pojedinaca sve više udaljuju od njega, dok ih na jedamput nestane bez traga. A stvari napreduju u ovom pravcu u geometrijskoj proporciji, tako da se ozbiljno moramo pitati, šta će biti od nas i od celoga četiritisućletnog Jevrejstva?

Pitanje tuđih žena zaista je za nas najopasnije i najkobnije. Tokom vremena nisu nas mogli uništiti niti verski progoni, niti rasni antisemitizam. Ako su nam tu i tamo oduzeli građanska, ljudska, politička i narodna prava, to smo se otpornije borili sa onim teškim prilikama, kojima smo se ipak znali prilagoditi, koje smo ipak nadjačali, izvojevstivši si na kraju i svoja prava, čim je pobedila ideja prava i pravednosti na svetu. Preboleli smo i inkviziciju i pokolje krstaških rulja, pogrome carizma i boljševizma. Ali nećemo moći preživeti navalu ove najnovije opasnosti, koja nam preta potpunim rasparčanjem i rastapanjem među ostalim narodima, čim se u većoj meri ušuljaju među nas tuđi muževi i tuđe žene.

Istina je, da još nisu današnje antisemite otkrili ovaj primamljiv ali sudbonosan otrov za nas. Ali što nam to vredi, ako i bez njih, sami od sebe srljamo u propast svoju! Faraon, najstariji neprijatelj naš, htio nas uništiti ubijanjem muške dece i nije imao uspeha. (II. M. 2, 22). Ali odmah iza njega je drugi dušmanin naš izmislio protiv nas onaj otrov tuđih žena, koji je — ako i prolazno — ali ipak užasno dejtvoovao, dok nisu odlučno ustali protiv toga borci i revnitelji kao Pinhas, unuk Aronov. Bileam je trebao naš narod prokleti. A kad nas je morao — i protiv volje — blagosiljati, rekao je kralju Moabskome: „Pre nego se opet vratim narodu svomu, hoću, da ti savetujem, šta će taj narod učiniti s narodom tvojim“ (IV. M. 24, 14). Nije rečeno u Bibliji, što mu je savetovao, ali se to vidi iz načina, kako je Balak sa Jevrejima postupao. Jer se odmah iza toga priča, da su došle Moablanske kćeri i zavele narod Izraelski, koji je stao činiti preljubu s njima. One su pozivale narod na žrtve svojih bogova i narod je jeo i klanjao se bogovima njihovim. (IV. M. 25, 1.2.) A da nije Pinhas odlučno stao tomu zlu na put, stopio bi se bio naš narod sa Moabljanima, sa kojima zajedno bi morao prije moralno a posle i fizički propasti i izgubiti se sa pozornice historije. Od onda su tuđe žene još više puta upropastile veru i moral našega naroda, ali nikad u tolikoj meri kao danas. Jer se ta bolest danas širi užasnom brzinom među nama kao neka zaraza, protiv koje nema druge efikasne mere, sem izolacije od nejevrejskog

sveta i koncentracije verskog i društvenog života na našu vlastitu zajednicu. A to znači, da se opet moramo zbližiti, sjediniti i bolje organizovati, ne samo za vršenje svojih obreda, nego i za izgradnju svoga vlastitog društvenog života i za ispostavljenje staroga principa: „Svoj svome“.

I jači i veći narodi primenjuju to geslo u životu svome, premda su u mnogo boljem položaju od nas. Jer mi nemamo ni spasa, ni pomoći od nikoga, ako sami sebi ne pomognemo. Jer i u zemljama, gde smo pred zakonom ravnopravni, izgleda, stvar u praksi često drukčije. Često stoje iza zakona ljudi drugog mentaliteta i raspoloženja prema nama, ljudi puni predrasuda, koji šire verski, rasni i poslovni antisemitizam, koji svagde ostavlja tragove. I u najslobodnijim zemljama ima društvenog neraspoloženja prema nama, koje mačehinski primenjuje zakone prema pastorčadi svojoj. Jer i najpravednije odredbe se mogu iskriviti i izvrnuti u najnepravedniji efekat. Pa tako moramo na celom svetu u svakom zvanju tri puta toliko dati, nego što se od drugih traži, a i pored toga su naše sposobnosti izrabljeni od drugih, koji uživaju plod našeg znanja, našeg rada i naše vernosti. Da-li živimo u ravnopravnosti, ili pod iznimnim zakonima, to ne čini razliku u poteškoćama, bar ne u kvalitativnom, nego samo u kvantitativnom pogledu. A kad dođe u kojem god narodu do kakve erupcije narodnih strasti, onda se širi pljačkanje i silovanje, oskvrnjenje časti i uništavanje imetka i života u pravcu najmanjeg otpora: prema Jevrejima; jer je i to prirodni zakon kod svake eksplozije. A tu nema razlike između reakcionarske monarhije, ili naprednjačke republike. Svagde smo mi Jevreji prva, i mnogo puta, jedina žrtva narodnoga gnjeva i besnila.

Društvo Naroda je dalo sjajnih obećanja o zaštiti malih naroda i narodnih manjina. Ali mi Jevreji — za sada barem — nemamo, šta efikasno da očekujemo s te strane. Kad su nemački verski misionari na dalekom istoku rušili kitajske hramove uređenih neznabožaca, da bi im pokazali nemoć idola njihovih, a za ovo svetogrđe bili smaknuti, onda su Evropske i Američke velelesile hitno slale ekspedicije za osvetu te prolivene krvi, ako su i Kitajci bili izazvani. Ali nemački car Viljem je ovom prilikom poručio svojim četama, da on ne treba zarobljenike, što znači, da tu ne treba štediti živote. A u sredini Evrope stradavaju milijuni ni krivih, ni dužnih Jevreja, izmrcvarenih i obeščaćenih od 80-ih godina do danas, a nitko nema ni reči osude, nitko ne ustaje na odbranu nevinog i zlostavljenog naroda našega, koji pred očima celoga sveta gine samo zato, što su to Jevreji. A znate — li, zašto nas nitko ne štiti? Imamo mi bogate, ugledne i moćne Jevreje na celome svetu. Ali ti su bogati, ugledni i moćni samo kao pojedinci. A sva moć njihova uveličava samo moć onih naroda, u kojima žive. Ali kao narod smo mi najslabiji i ne značimo ništa. Jer ne stoje za nama ni puške, niti topovi, čak niti naši bogataši. Nitko se nas ne boji, jer nemamo ni tolikog

vlastitog teritorija, koliko Andora, ili Sanmarino, da bismo mogli zatvoriti svoje granice pred proizvodnjom, ili potrošnjom svojih neprijatelja. Nemamo nikakvog političkog značaja i ne dolazimo u obzir kao narod, niti kao potrošači, niti kao proizvođači. Zato se s nama i ne računa kao sa drugim narodima.

Gde je naš narod živeo u masama, u Poljskoj, Litvaniji, Galiciji i Ukrajini, tamo je besnio svetski rat od početka do kraja. Sve jevrejske eksistencije su tamo — sa vrlo malo izuzetaka ratnih profitera — potpuno uništene. Na stotine hiljade ide broj ratne siročadi, na milijune broj nezaposlenih zanatlija, fabričkih radnika, pa i trgovaca, koji su kao i tvorničari također izgubili poslovne glavnice svoje. Tu vlada užasna glad narodnih masa jevrejskih, nemogućnost rada i nemogućnost iseljavanja, pošto su sve granice na svetu zatvorene, tu vlada demoralizacija, kaos i skrajnje očajanje. U Poljskoj prešli su na takozvane „hladne“ pogrome, na društveno i državno bojkotovanje Jevreja, koje ide zatim, da ih istisnu i iz zadnjih bednih pozicija njihovih. A što je u Rusiji ostavio rat i pogromi raznih režima, to je Boljševizam uništio iz temelja: svu materialnu snagu, sav verski život, svu versku i narodnu organizaciju svojih Jevreja. Boljševizam zabranjuje religiozan odgoj dece kao antirevolucionaran, kazni obuku na jevrejskom jeziku, ili pripadnost cionističkoj organizaciji uvešalima, ili bar deportacijom u Sibir. Pet milijuna Jevreja, koji žive istočno od Vistule, koji su bili još do prije 14 godina srž i jezgra našega naroda, koji su svojom emigracijom u zapadne zemlje neprestano obnavljali asimilirano i izumiruće zapadno Jevrejstvo, potpuno su propali, moralno i materialno su uništeni. Jer — kako Talmud veli — siromah je, kao da je mrtav. U Mađarskoj, u Rumuniji, u Turskoj žive pod izuzetnim zakonima, ili bolje pod nezakonitošću i pod užasnim terorom, u strepnji i stravi. To je crna sadašnjost. A izgledi u budućnost ne pružaju nam ni malo utehe. I nitko nam neće pomoći, ako si sami ne pomažemo. Jedino Bog i vera može da nas spase, ako se vratimo veri otaca i Bogu Izraelovom. To jest, ako se vratimo jevrejskim tradicijama, koji nam opet mogu postostručiti našu otpornu snagu.

Ali mi patimo ne samo kao pojedinci, što nam se krnje najprimitivnija građanska i politička prava. Nego i kao celina, što nam se ne daje ono, što se daje svakomu: narodno pravo. Da budemo naime ono, što smo zaista: članovi zasebnog Jevrejskog naroda!

Kad su nas narodi u zapadnoj i srednjoj Evropi u prošlom veku emancipirali, onda su to učinili u pretpostavci, da prestanemo — živeti kao zaseban narod i da postanemo jedna veroispovest, pa da se priključimo vladajućim, državotvornim narodima. To jest, da postanemo u Francuskoj Francuzi, u Nemačkoj i u Austriji Nemci, u Ugarskoj Mađari, u Poljskoj Poljaci Mojsijeve vere i t. d. Jevrejin nije se smeo deklarirati Jevrejinom po narodnosti. „Jidis“ nije se priznavao materinskim jezikom njego-

vim, nego nekim prezrenim nemačkim „žargonom“, pa su nas vodili u celoj Austro-Ugarskoj do godine 1867. kao Nemce. A posle austro-ugarske pogodbe u istoj godini postalo je 800.000 jevrejskih Nemaca preko noći jevrejskim Madarima. U Galiciji se opet 850.000 Nemaca Mojsijeve vere, — čim su tamo zavladali Poljaci —, jednim potezom pera pretvorilo u Poljake Mojsijeve vere. Jevreje su izigrali protiv narodnih manjina, da bi njima povećali brojčanu nadmoć svog vladajućeg naroda. Tako su navukli na njih svu mržnju tih narodnih manjina. Ali i vladajući narod je im uskratio sva narodna prava, koja im tobože nisu mogla pripadati, pošto ih nisu priznavali narodom. Tako nisu im dopustili u Galiciji, da imaju škole na materinskom, niti na hebrejskom jeziku. Nego su ti Jevreji morali, ili decu svoju odnaroditi u poljskim školama, ili ih ostaviti bez ikakve svetske naobrazbe u svojim zastarelim čisto verskim „heder“-ima. Spisi i dokumenti na materinskom jeziku njihovom, ili na jevrejskom nisu imali pravnu dokaznu snagu, niti je Jevrejin mogao tražiti svoje pravo na svom jeziku. Iz činovništva su ih istisnuli pod izlikom, da se ta mesta ne mogu popunjavati prema pripadnosti religiji, a pošto jevrejskoga naroda nema, nemože biti niti jevrejskih činovnika. Tako je s nama postupala bivša Austrija. A oslobođeni Poljaci, koji su bili do pred kratka žrtve germanizacije, ili rusifikacije, isto tako nametljivo i nepravedno postupaju danas prema svojim Jevrejima, tražeći od 3—4 milijuna svojih Jevreja, da se na jedamput predaju i postanu Poljacima, jer se im kao narodni Jevreji čine neka državna opasnost! Od 3—4 milijuna narodno svesnih duša traže potpuno i bezuslovno odnarođenje. A pošto to kod takove mase nije moguće, odgovaraju Poljaci sa političkim, društvenim i privrednim bojkotom. Rusi su Jevreje denuncirali u carstvu germanofilima, Poljaci ih opet smatraju rusofilima. A mržnja sviju stranaka donela je im žalosne plodove u bezbrojnim pogromima, u potpunom pauperizaciji i demoralizaciji.

Ali slika te teške borbe ne bi bila potpuna, ako ne bih spomenuo i vanredne muke, koje našem narodu zadaje skrajnja asimilacija vodećih krugova naših. Ako se neko od nas neće, ili nemože više smatrati Jevrejinom po narodnosti, to mu nitko od nas ne će zabraniti. Neka se priključi onom narodu, kojemu ga srce vuče. Isto tako, ako se izneveri veri praotaca svojih, neka se pokrsti, poturči ili pojančiči. Mi znamo, da nismo tu ništa izgubili, jer su ovi i onako za nas izgubljeni. Ali mi imamo barem pravo, da tražimo od njih, da nas ti izrodi i odmetnici ostave na miru i da se ne mešaju prvi u narodne, a drugi u verske stvari naše! Samo da to leži u psihologiji konvertita svih vremena, da bi ovi svom silom hteli za sobom povući i sve ostale u svoje izdajstvo, jer ako nebi bilo više narodnog ili verskog Jevrejstva, prestalo bi prema njihovom ubedenju i njihovo izdajstvo. A naši skroz asimilirani i odnarođeni Jevreji su se smatrali pozvama, da se stave na čelo naših općina i da vode naše ver-

ske institucije, premda nisu imali nikakvog osećaja za našu veru, niti ikakvih verskih potreba. Ali su svesno radili velikim uticajem svojim na odnarođivanju jevrejskih općina. Odgajali su našu omladinu u nejevrejskom duhu i učinili od njih sve, samo ne Jevreje. Jevrejsku su kulturu skućili u starinstvo, u neko arheološko mrtvo znanje o židovstvu. Hebrejštinu su ogranićili na sinagogu, a omladinu ponemćili, pomadarili, popoljaćili. U širim organizacijama raznih komiteta i alijansa radili su u smislu filantropije deleći milostinje, mesto stvaralaćke, društvene i konstruktivne samopomoći, vodili su politiku patronaže i skrbništva, mesto samouprave i narodnog ujedinjenja. A nisu se žalili, niti najpodlijeg oruđa u svojoj borbi protiv jevrejskih tradicija, ni sumnićenja, niti denunciacije narodnih Jevreja, koji ih nisu mogli sleuodovati, i predbacivali su im nelojalnost prema državi i narodu kjom, žive, što je često dovelo i do gorkih plodova.

Asimilacija oćekuje poboljšanje teškog položaja Jevrejstva od pobeđe sveopćeg humanizma i prosvećenja celoga ćovećanstva. I ni verujemo u mesijansko doba. Ali nećemo besposlićiti, niti ćekati do beskrajnosti, dok nas nestane prije, nego što je ćovećanstvo dozrelo za ovo idealno, ali još prilićno daleko sretno stanje na svetu. Jer još nisu propali ni carizam, niti papizam, ona dva velika neprijatelja svake kulture i slobode. Na sreću se neprestano bore jedan protiv drugoga, ali u mržnji protiv nas se slažu. „Carizam još živi na celome svetu, i u Rusiji i Nemaćkoj, samo pod drugim imenima. Svetskim i duhovnim tiranima sveta još uvek sluđu tri ogromne ćete: lopovi, slaboumni i ludi; tri velika saveznika: siromaštvo, bogastvo i neznanje; tri veštine: sofistika šarlatanstvo i sujeverje“ (Zunz, Briefe). Velika je moć njihova. Ali još veća moć jednoga naroda, koji zna i hoće da živi, koji si je svestan svoje snage i koji ih zna spojiti u jednom jedinom žarištu.

Samo moramo te ogromne snage, koje se još kriju u našem narodu, iskoristi. Protiv destruktivnih i centrifugalnih snaga nejevrejske okoline, protiv antisemitskih struja iz vani i ekstremne asimilacije u vlastitim redovima svojim moramo se boriti promišljenom i doslednom koncentracijom svih sila svojih.

Detetu, moramo opet pružati jevrejski milije u rođenoj kući, u koju moramo opet uneti pun jevrejski život: jevrejske obrede, jevrejske praznike, stare obićaje tradicije i ideale svoje. Moramo mu dati jevrejsko zabavište, gde će rado i lako naućiti jevrejski govor, jevrejsku pesmu i molitvu, igru i šalu i ljubav k svemu, što Jevrejinu mora biti drago i sveto. Jevrejsko dete mora imati svoju jevrejsku osnovnu i srednju školu, gde mođe od ućitelja svoje krvi i svojeg mentaliteta naućiti ne samo veru iz izvornih hebrejskih tekstova Biblije, Midraša i ostalih bisera klasićne knjićevnosti naše, nego i sve predmete svetske naobrazbe u skladu sa principima Jevrejstva i sa ćinjenicama slavne historije naše.

Društveni život svoj moramo opet uspostaviti na načelu, da zbližimo našu omladinu obadva pola među sobom i da im opet usadimo u srca jevrejske ideale. U tu svrhu se moramo prilagoditi duhu vremena i mentalitetu naše omladine, te iskoristiti sve struje sadašnjice: sportove, turistiku, planinarstvo, igranje, muziku, zabave i sve drugo, što omladinu interesuje, e da bi kod svojih našla sve, šta je njoj milo i drago, samo još bolje i lepše i prožeto čistim jevrejskim duhom.

Ali omladina mora naći kod nas i ozbiljne, konstruktivne i dalekosežne ideale. Svim snagama moramo raditi na koncentraciji našega naroda u Erec Jisraelu. Jer omladina treba velike koncepcije i ubrzan tempo, da ne malakše u svome poletu i vatrenom oduševljenju. A što više snage ulažemo u našu zemlju, to će nam više snage — kao majka zemlja sinu svome Anteju — strujati u nas same, u omladinu i u budućnost našu. I ako smo dobili omladinu, onda je i budućnost naša!

Onda će naš mladić lako naći onu, koja mu odgovara kao verna drugarica, saradnica i pomoćnica. Nećemo se izgubiti jedno od drugoga, nego ćemo se naći i rasploditi — prema rečima Nietzsche-ovim: da se ljudi ne sanjo umnože, nego da se i razvijaju na više!

Talmud.

Kulturni i religijskoistorički značaj Talmuda po Jevrejstvo izvanredan je. Ono bez Talmuda ne bi moglo prekužiti sve one bure, koje su ga snalazile. Što su se Jevreji, a to se ne može poreći, među svima narodima, u kojima su bili zasejani, odlikovali čitavim nizom građanskih i domaćih vrlina, zahvalnost za ovu moralnu vrednost pripada bitno Talmudu. Dokle je njegova dogmatika u veoma bliskoj zajednici, dotle sve u njemu ide za tim, da život Jevreja u svim njegovim odnosima obuhvati čitavom mrežom propisa, koji se svode na Božju zapoved.

Svojom bogatom znanstvenom građom i obiljem pravne i moralne nauke Talmud beše ona atmosfera, u kojoj je mladi Jevrej rastao vežbajući svoje pamćenje i svoj razum. Zato mu je izučavanje Talmuda davalo nadmoćnost u znanju i formalnom mišljenju nad hrišćanskim stanovništvom u vremenu, kad je ono bilo gotovo isključeno od svih duhovnih sredstava prosvete, i kad hrišćanska crkva još ne znađaše, da učini narodu pristupačnim najčistiji duhovni i prosvetni izvor, bibliju. Što su crkva i hrišćansko društvo pokušali, da se grubom silom otresu ove jevrejske nadmoćnosti, čini najmračnije strane istorije.

Mi utvrđujemo, da je ova bogata jevrejska zakonska literatura prožeta duhom čiste moralnosti i da je u njoj izloženo visoko shvaćanje o onome, što Bog zahteva od čoveka.

(EDVARD LAMPARTER, gradski paroh u Stuttgartu: Das Judentum in seiner kultur- und religionsgeschichtlichen Erscheinung. Gotha 1928. Str. 316. i 320.)